

Anton Tsjechov

**De dame met
het hondje**
en andere verhalen

deel 1

Vertaald, geselecteerd en ingeleid door
Marja Wiebes en Yolanda Bloemen

Met een nawoord van Maartje Wortel

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

Inleiding van de vertalers

Anton Pavlovitsj Tsjechov werd in 1860 geboren in de stad Taganrog aan de Zee van Azov. Zijn grootvader was een lijfeigene die in de handel genoeg geld had verdiend om de hele familie vrij te kopen. Antons vader, een patriarchale en wat bekrompen man, dreef een kruidenierswinkeltje waarin de zes kinderen Tsjechov na schooltijd allemaal moesten helpen. Geldgebrek was een voortdurend probleem, wat ten slotte leidde tot het faillissement van vader Pavel Tsjechov, die om aan zijn schuldeisers te ontkomen in 1876 met zijn gezin de wijk nam naar Moskou. Alleen Anton bleef in Taganrog om zijn gymnasiumopleiding af te maken; in ruil voor bijlessen aan het zoontje van de nieuwe bewoners mocht hij in het voormalig ouderlijk huis blijven wonen. In die tijd werd in Taganrog een openbare bibliotheek geopend, en Anton bleek een gretige lezer, die nu en dan zelf de pen ter hand nam voor stukken in de schoolkrant of in een plaatselijk blad. Na zijn eindexamen vertrok ook hij naar Moskou, waar hij bij het in een kelderwoning gehuisveste gezin introk. Zijn vader had een slecht betaald klerkenbaantje, maar dankzij een beurs van de stad

Taganrog kon Anton medicijnen gaan studeren. Om het gezin financieel bij te staan begon hij in die tijd humoristische teksten te schrijven. Zijn eerste publicatie, *Brief aan een geleerde buurman*, verscheen in 1880 in de Petersburgse *Libelle*, en van dat moment af zou hij onder vele pseudoniemen regelmatig bijdragen leveren. Een van zijn pseudoniemen werd zeer bekend: A. Tsjechonte. Tussen 1880 en 1884 verschenen er enige honderden stukken van zijn hand, waaronder een feuilleton in negen afleveringen in het weekblad *De wekker*. Zijn uitgangspunt hierbij was de lezer te amuseren, en daar slaagde hij zeer goed in. Er speelden altijd ideeën voor grappige verhalen door zijn hoofd, en nu hij in de grote stad woonde, namen de onderwerpen alleen nog maar in aantal toe. Gaandeweg werd het satirische, maatschappijkritische element in zijn verhaaltjes groter. Een aantal van zijn stukken werd niet goedgekeurd door de censuur. Zo was er veel te doen om zijn verhaal 'Een jongeman', waarin nogal onverbloemd sprake was van het kelderen van de roebel en de corruptie van hooggeplaatste ambtenaren.

Tsjechov was graag onder de mensen. In het armoedige appartement waar het gezin Tsjechov woonde, waren altijd veel gasten. Behalve stu-

denten kwamen er ook kunstenaars over de vloer uit de kring van Antons broer Nikolaj, die schilder was. Anton zelf raakte bevriend met een groep toneelspelers en had in die tijd een affaire met een jonge danseres. Hij leidde een druk leven: overdag studeren, 's avonds uitgaan en 's nachts schrijven.

In 1884 behaalde hij zijn artsdiploma en ving aan met zijn werk als dokter. Hij had privépatiënten en werkte in een ziekenhuis, maar in feite kostte zijn medische praktijk altijd meer dan hij opbracht. Hoe meer hij met zijn literaire werk verdiende, hoe meer patiënten hij behandelde zonder er geld voor te vragen. Aan het eind van dat jaar gaf hij voor het eerst bloed op, waarschijnlijk had hij toen al longtuberculose.

Langzaam verbeterden de omstandigheden waaronder het gezin Tsjechov leefde: er werd een huis betrokken waar Anton voor het eerst een eigen studeerkamer had. Zijn vader kon zijn baantje als klerk opgeven. Er verscheen een verzamelbundel van zijn werk onder de titel *Bonte verhalen*.

In maart 1886 ontving hij een brief van de in die tijd zeer gevierde schrijver Dmitri Grigorovitsj, die hem complimenteerde met zijn talent, dat hem deed uitsteken boven de

andere literatoren, maar die hem tegelijk maande zuinig te zijn op zijn talent en het niet te verspillen aan haastwerk.

‘Onverwacht, plotseling, als een deus ex machina,’ schreef Tsjechov aan een vriend, ‘ontving ik een brief van Grigorovitsj... Hij is ervan overtuigd dat ik echt talent heb...’ Uit Tsjechovs antwoordbrief aan Grigorovitsj sprak zowel consternatie als vreugde: ‘Uw brief, mijn warm bewonderde brenger van goede tijdingen, heeft me getroffen als een donderslag... Het is alsof ik vergiftigd ben van vreugde... In de vijf jaar dat ik met de pers te maken heb gehad, heb ik me bij de publieke opinie over mijn werk neergelegd... Tot nu toe heb ik mijn literaire werk frivool, nonchalant en zonder bedachtzaamheid gedaan... En nu, geheel onverwacht, komt uw brief...’

Grigorovitsj bracht het werk van Tsjechov onder de aandacht van uitgever Soevorin, eigenaar van het conservatieve dagblad *De nieuwe tijd*, die Tsjechov eveneens aanmaande zijn talent niet aan gemakkelijke krantenstukjes te verspillen. Hij bood Tsjechov de mogelijkheid tot publiceren en in 1886 verscheen zijn eerste verhaal in *De nieuwe tijd*, nu ondertekend met Anton Tsjechov in plaats van het gebruikelijke

A. Tsjechonte.

In 1887 reisde Tsjechov naar zijn geboortestad, en hij keerde terug door de steppe van Zuidwest-Rusland. Deze reis had een belangrijke uitwerking op zijn schrijverscarrière, want hij vormde de aanleiding tot zijn eerste bijdrage aan een serieus tijdschrift. In *De noordelijke bode* verscheen zijn lange verhaal 'De steppe'. Tsjechovs manier van schrijven evolueerde ingrijpend. De in hoog tempo en nonchalant geschreven verhaaltjes maakten plaats voor een zorgvuldiger en serieuzer genre. De verhalen die hij van nu af aan schreef waren aanmerkelijk langer en breder van opzet. Onverdeeld grappig waren ze zelden of nooit meer, de situaties werden ingewikkelder en tragischer. De meeste verhalen droegen nu die typerende, droefgeestige, melancholieke Tsjechov-stemming. Er kwam een tweede verzamelbundel uit, getiteld: *In de schemering*, waarvoor hij de Poesjkin-prijs van de Russische Academie ontving.

Na de aanvankelijke euforie over de erkenning van zijn schrijverschap begon Tsjechov aan zijn eigen kunnen te twifelen. Hij maakte een periode van diepe depressie door. In een brief uit 1889 aan de hoofdredacteur van *De noordelijke bode* bekende hij: 'Ik ben een lafaard

en nerveus; ik ben bang me te overhaasten en in het algemeen bang om te publiceren. Ik heb steeds het idee dat ik vervelend word en waar-deloze rommel lever. Net als Jazinski, Mamin, Bazjin en anderen zal ik straks ook iemand zijn van wie veel werd verwacht. Dit is een gegronde angst, ik heb honderdtachtig pond verhalen ge-publiceerd, maar ik weet nog steeds niet waar mijn kracht en waar mijn zwakte ligt.' En in datzelfde jaar schreef hij aan Soevorin: 'Ik moet studeren, alles van voren af aan leren, want als schrijver ben ik een volslagen onbenul.'

Er volgden jaren waarin Tsjechov zoekende was. Hij verdiepte zich in filosofische vraagstukken en raakte onder meer gefascineerd door de persoon en de leer van Tolstoj. Lev Tolstoj maakte in een bepaalde fase van zijn leven een diepe crisis door en kwam tot de conclusie dat het ware leven bestond in 'afstand doen van alle genietingen des levens, hard werken, deemoedig, duldzaam en barmhartig zijn', waarnaar hij zijn leven streng was gaan inrichten. Tsjechov werd in het bijzonder geboeid door Tolstojs doctrine over de noodzaak van geweldloosheid.

De onvrede met zijn eigen leven en met zijn literaire werk was in die tijd groot. In december 1889 maakte hij de volgende aantekening:

‘Sketches en feuilletons, malle stukjes, vaudevilles, vervelende verhalen, een heleboel fouten en nonsens, kilo’s manuscriptpapier, een prijs van de academie, een biografie van Potjomkin – en tussen dat alles is geen enkele regel die ik van enige literaire waarde acht. Een heleboel opgelegd werk, maar geen enkel moment van serieuze inspanning. Ik verlang ernaar me ergens vijf jaar achter te verschuilen en me bezig te houden met hard en serieus werk.’

Hij besloot een reis naar het eiland Sachalin te maken waar grote strafkolonies voor bannelingen en dwangarbeiders waren en waar hij de hygiënische en sanitaire omstandigheden van de gevangenen wilde onderzoeken. Echt tegenwerking van de autoriteiten kreeg hij niet bij deze door velen als dwaas veroordeelde onderneming. Wel werd getracht te voorkomen dat hij de politieke gevangenen te zien kreeg. Wat hij aan verschrikkingen zag en van de gevangenen hoorde in dit ‘oord van ondraaglijk lijden’ was enorm. Het klimaat was moordend. ‘Aan het eind waren mijn zenuwen aan flarden.’ Maar hij had genoeg materiaal verzameld voor ‘ten minste drie dissertaties’. Hij keerde via Hongkong, Singapore, Ceylon, Constantinopel en Odessa na vier maanden in Moskou terug. Het verslag

van zijn verblijf op Sachalin verscheen in een serie wetenschappelijke verhandelingen in de *Russische gedachte*, en kwam in 1893 in boekvorm uit.

De Sachalin-ervaring veranderde Tsjechovs houding tegenover de ideeën van Tolstoj. Verzet tegen onrecht en geweld van een totalitaire overheid leek hem niet langer afkeurenswaardig. In 1894 schreef hij: 'De filosofie van Tolstoj heeft me zes, zeven jaar beheerst, en wat het meeste invloed op me had waren niet de beginselen ervan, want die waren me al eerder bekend, maar Tolstoj's manier van uitdrukken, zijn redelijkheid en, denk ik, een soort hypnose. Nu is er iets in mij wat protesteert: op de keper beschouwd is er meer menslievendheid in stoom en elektriciteit dan in kuisheid en geen-vlees-eten, oorlog is een kwaad en rechtbanken zijn een kwaad, maar dat wil nog niet zeggen dat ik bastschoenen moet gaan dragen en op de kachel moet gaan slapen met de boer en zijn vrouw, enz. enz.' Hoewel Tsjechov vraagtekens plaatste bij de morele uitgangspunten van Tolstoj bleef hij zich onverminderd inzetten voor de noodlijdenden. Ten tijde van de hongersnood van 1891 en de grote cholera-epidemie meldde hij zich als arts, hij zamelde geld in voor de

hongerenden, hielp bij het opzetten van een kolonie voor alcoholisten en hield ook nog jaren dagelijks gratis spreekuur voor arme boeren.

Tsjechov was nu op het hoogtepunt van zijn creatieve kunnen. Hij schreef zijn mooiste, meest indringende verhalen en ook in zijn toneelstukken kwam hij tot zijn grootste prestaties: *De meeuw*, *Oom Vanja*, *De drie zusters*.

De symptomen van de ziekte waaraan hij waarschijnlijk sinds zijn studententijd leed, werden duidelijker. Tijdens een diner met Soevorin in maart 1897 werd hij getroffen door een longbloeding. Sinds die tijd was Tsjechov genoodzaakt vanwege het klimaat op de Krim te wonen of in Duitse en Franse kuuroorden. Afgezien van enkele korte perioden kon hij niet meer in zijn dierbare steden Moskou en Petersburg verblijven. Ook van zijn vrouw, de actrice Olga Knipper, met wie hij in 1901 trouwde, was hij vele maanden gescheiden.

In 1903 begon hij aan *De kersentuin*, dat in januari 1904 in première ging. Het was toen zo slecht met zijn gezondheid gesteld dat hij met Olga naar Berlijn vertrok om daar een specialist te raadplegen. In juni van dat jaar vestigden ze zich in Badenweiler, waar Tsjechov op 2 juli overleed. Op 10 juli werd hij op de Novodevitsje-